

બટકબોલી કાબર

— જયમલ્લ પરમાર

સવારથી સાંજ સુધી, ઘડીયે આરામ લીધા વગર, કાબર ચારે બાજુ રખડ્યા કરે અને આહાર મેળવ્યા કરે. ઉનાળાને ખરે બપોરે કાગડો પણ તડકાથી કંટાળીને ઝાડમાં ભરાઈ બેઠો

હોય ત્યારેય કાબર રખડ્યા કરતી હોય અને આહાર શોધતી હોય. જાણે તડકાની સાડાબારી જ ન મળે !

તેના આહારમાં જીવજંતુ પણ ખરાં અને અનાજ પણ ખરું. તીડ અને ખડમાકડાં ખાય, કરોળિયા અને મકોડા ખાય. ચોમાસામાં મકોડા ઊભરાઈ પડે ત્યારે તેને ઉજાણી ચાલે. ચોમાસામાં ફૂટી નીકળતાં જીવડાં ખાવા તે ગામ બહાર વગડામાં પણ પહોંચી જાય. ઢોર પાછળ પણ ફરતી હોય અને તેમના હલનચલનથી ઊડતાં જીવડાં ઉડાવતી હોય.

ઘર-આંગણામાંથી વેરાયેલા દાણા ચણી જાય અને સીમ-ખેતરમાં પણ પહોંચી જઈને પોંક ઉડાવી આવે, પરંતુ મોટે ભાગે જીવજંતુ વધારે ખાય, ખાસ કરીને પાકને નુકસાન કરનારાં જંતુને વધારે ખાય. આથી તે ખેતીને મદદગાર ગણાય છે. તેની આ શક્તિને કારણે મોરેશિયસ, ઓસ્ટ્રેલિયા, હવાઈ ટાપુ, ન્યૂઝીલેન્ડ વગેરે દેશોમાં તેને લઈ જઈને વસાવવામાં આવી છે.

એ દેશોમાં કાબરને લઈ તો ગયા, પણ પાછળથી એણે લોકોને મૂંઝવી દીધા. કાબર કદી પોતાના પ્રદેશમાં બીજાને ઘૂસવા ન દે, પાંખો મારે, ચાંચ મારે, બૂમ મચાવે અને તગેડ્યે છૂટકો કરે.

કાબરના આ સ્વભાવને કારણે તેને પંખીઓની ચોકિયાત કહીએ તો કાંઈ ખોટું નથી. માળામાં પડેલાં કેટલાંય ઈંડાં અને બચ્ચાંને કાબર સાપ-બિલાડીના શિકારમાંથી બચાવી લેતી હશે.

આ ચોકીમાં તેનું ખાસ હથિયાર તેનો કલબલાટ. આખો દિવસ એનો કલબલાટ ચાલ્યા જ કરતો હોય છે. સવાર હોય, બપોર હોય કે સાંજ હોય કામ બંધ કરીને જરા કાન માંડો તો તેનો અવાજ સંભળાવાનો જ. ક્યાંકથી ‘ચુક ચુક ચુક’ તો ક્યાંકથી ‘ટીકુ ટીકુ ટીકુ’ એવા એના બોલ કાને પડવાના. બિલાડી સાપને જોઈને તેનો કલબલાટ ઘોંઘાટની ટોચે પહોંચે છે.

ધ્યાન રાખીને ક્યારેક સાંભળજો. ક્યાંક ખૂણામાં ભરાઈને બેઠી બેઠી તે જાતજાતના લહેકા કાઢતી સંભળાશે. ઘડીક ‘કી...ચુ કીચુ’ તો ઘડીક ‘ઢયાંગ...ઢયાંગ’ ઘડીક ‘ચી...ચી ટી...ટી’ તો ઘડીક ‘પટુ...પટુ’ એ બોલતી હશે, ક્યારેક વળી આ બધું એકીસાથે બોલી જાય અને માથું ઊંચુંનીચું કરતી જાય.

એની વિચિત્ર આંખ-રચનાને કારણે જાણે આંખના મિચકારા મારતી લાગે. ક્યારે કેવો સૂર કાઢી બેસશે એ ધારી શકાય જ નહિ. જાદુગરની કોથળીમાંથી એક પછી એક નવાઈમાં નાખી દેતી ચીજો નીકળતી આવે તેમ કાબરના ગળામાંથી જાતજાતની બોલીઓ સરતી આવે.

તેના ગળામાં અનુકરણ કરવાની પણ ઘણી શક્તિ છે. ને તે ગાવાની લહેરમાં હોય અને કોઈ પંખીને દૂરથી બોલતું સાંભળે એટલે થઈ રહ્યું. તેના ચાળા જ પાડવા લાગે. ચાળા એટલે બસ ચાળા જ ! ગંભીર થઈને બેઠા હોઈએ અને તેના લટકુડા ચાળા સાંભળીને હસી જ પડીએ.

એ જાતજાતના ચાળા પાડતી હોય, પણ તેના મોઢા સામે જુઓ તો જાણે તદ્દન નિર્દોષ, જાણે કદીયે તેણે ચાળો પાડ્યો જ નથી ! જાણે કેટલાયે વખતથી એમ ને એમ શાંત તથા મૂંગી જ કાબર તો બેઠી છે !

માળો મોટો બધો બાંધે, માળાનો કોઈ ચોક્કસ ઘાટ તો હોય જ નહિ.

જેવું સ્થળ તેવો ઘાટ. ઘણી વાર કાગડા-ખિસકોલીના જૂના માળા જરાક ઠીકઠાક કરીને વાપરી નાખે છે ખરી. માળાનો વચલો ભાગ મુલાયમ બનાવે. તેમાં ત્રણથી ચાર વાદળી રંગનાં ઈંડાં મૂકે. ઈંડાં પર આછી કાળી છાંટ હોય.

બચ્ચાં ઈંડું ફોડીને બહાર આવે ત્યારે સાવ નાગાં હોય, પીંછાંનું નામ ન હોય. હાથમાં લઈએ તો જાણે માંસનો લોચો પકડ્યો હોય તેવું લાગે. ધીમે ધીમે બચ્ચાં ખાવા માટે અવાજ કરી મૂકે છે અને ઘૂઘરા ખણખણતા હોય તેવો અવાજ માળામાંથી સંભળાયા કરે.

માળા બાંધવાની જગ્યા પસંદ કરવામાં ચકલીની પેઠે જ એ મૂર્ખાઈ કરે ખરી. ક્યારેક માળો બાંધતી વખતે જ સરંજામ પડ્યા કરે અને ઈંડાં મૂકે ત્યાં સુધીમાં માળો બંધાઈ ન રહે. ક્યારેક માળો એવે સ્થળે હોય કે જરાક ઠોકર વાગતાં ઈંડું નીચે આડુંઅવળું થવા જાય ત્યાં, નીચે જઈ પડે અને

રામશરણ પામી જાય. આ રીતે માળામાંથી પડી જવાથી દર વર્ષે કાબરનાં ઘણાં બચ્ચાં બિચારાં મરી જાય છે.

એને નિરાંતે જોવી હોય તો બે સમય : સવારે તે કાગડાના ટોળાની સાથોસાથ બેઠી હોય. કાગડાના કરાં... કરાં... ના અવાજની સાથે તેનો કલબલાટ ચાલતો હોય અને ધમાલ મચાવતી હોય. કાગડો એક બાજુ ખોરાક માટે ઊપડે અને કાબરબાઈ બીજી બાજુ ઊપડે. ગામ બહાર ચારે બાજુ ફેલાઈ જાય. ગામમાં ને વગડામાં, ઘરમાં ને ફળિયામાં, ઝાડ પર ને ઝાંખરાંમાં, કાગડાના ટોળા વચ્ચે રખડતી હોય અને કાગડાની પડખેથી જ આહાર ઉડાવતી હોય. કાગડાનેય પાંખનો ફડકો લગાવતી જાય, દૂર ધકેલતી જાય અને આહાર આરોગતી જાય.

આખો દિવસ આપણી આસપાસ ફરવાની છતાં આપણા લોકસાહિત્યમાં કે આધુનિક સાહિત્યમાં જોઈએ તો કાબરનું સ્થાન કેટલું ? લગભગ નહિ જેવું જ.. આપણા લોકોનું શા માટે એના તરફ ધ્યાન નહિ ખેંચાયું હોય ?

જ્યારે ધ્યાન ખેંચાયું નથી ત્યારે કાબરનું જોડું ફરતું હોય એમાં નર કયો અને માદા કઈ એ ઓળખવા માટે તો આપણા લોકો વિચાર જ શા માટે કરે ? એમણે તો નર અને માદા બન્ને માટે નારી જાતિનું એક જ નામ આપી દીધું છે : કાબર. કાબર કેવી એમ જ આપણે કહીએ છીએ. કાબર કેવો કે કેવું આપણે કહેતા નથી. આનું શું કારણ ?

કાગડાનો અવાજ અને આકાર, કાળી-આકોશીનો ચિત્કાર અને વેગીલી ઊડ, કલકલિયાનો ચિત્કારપૂર્ણ કલકલાટ અને વૃદ્ધ ડોસા જેવા હોલાનો ગંભીર રવ-એમને નરજાતિનું નામ અપાવવામાં કારણરૂપ બન્યાં હોય તો ના નહિ.

એમ જ કાબરનો નાજુક દેહ અને સ્ત્રીઓ જેવો કલબલિયો સ્વર, સમડીની મોટી કાયા છતાં ઘોડીના હણહણાટ જેવો તીક્ષ્ણ સ્વર, સંપૂર્ણ માર્દવયુક્ત કોયલનો સ્વર અને ધીરગંભીર હોલા સામે ઉતાવળા અને બેઠા અવાજે બોલતી હોલી-આ બધાં કારણોએ નારીજાતિસૂચક નામ આપ્યું હશે.

બાકી આ નરમાદા-નામવાચક પંખીઓમાં નર અને માદા બન્ને હોય છે. કાબરના જોડામાં પણ વિશેષ ધ્યાનથી જોનારને બે કદ દેખાવાનાં-એક નાનું અને બીજું મોટું. મોટો તે નર, નાની તે માદા. નર અને માદાને ઓળખવા છતાં કાબર નામ એવું રૂઢ થઈ ગયું છે કે કાબર કેવો છે એમ બોલીએ તો કેવું વિચિત્ર લાગે ?

